

STAT OCH SAMHÄLLE. RÄTTSVETENSKAP

Under titeln *Vår egen tids historia 1880—1930* planerar det Bonnier-ska förlaget en framställning av »några av de väsentligaste dragen i de senaste femtio årens allmänt historiska utveckling». Docenten H. TINGSTEN har gjort början med en brett lagd skildring (675 s.) av *Demokratiens seger och kris. Den författningspolitiska utvecklingen 1880—1930* (Stockholm 1933). Huvuddelen av boken upptages av en synnerligen instruktiv redogörelse för olika länders författningsutveckling och politiska liv. Det största intresset ägnas naturligt nog åt de ledande staterna: Frankrike, England, Förenta staterna, Tyskland, Italien och

Ryssland; förf. är genom egna forskningar väl förtrogen med dessa länders författningsförhållanden. Mera översiktlig är framställningen av övriga länder; så t. ex. upptaga de nordiska länderna blott något mer än ett femtiotal sidor. Särskilt intresse tilldrager sig det inledningskapitel, där förf. karakteriserar den demokratiska statsformen och den »ideologi» som uppbär den, samt analyserar de moderna tanke-riktningar och politiska strömningar, som brutit eller hota dess herravälde. Själv står förf. som en kritisk och skeptisk iakttagare, lika avlägsen från övertro på de demokratiska institutionerna som från tilltro till den nyaste tidens evangelier. Arbetet är av högt värde och bör just nu kunna påräkna en vidsträckt läsekrets. Framställningen är lättillgänglig och livas av talrika, väl valda illustrationer. Dock är det flotta officersporträtt, som uppges föreställa statsminister Emil Stang, knappast på sin plats.

N. H.

KTHOLMS - TIDNINGEN - STOCKHOLMS DAGBLAD Torsdagen den 6 December

Befolkningsfrågan och vår sociala politik.

Av
docenten
**Herbert
Tingsten.**

Alva och Gunnar Myrdal ha valt befolkningsfrågan till utgångspunkt för ett arbete, som spänner långt vidare än titeln ger vid handen. »Kris i befolkningsfrågan» (Bonniers) ger på en gång väsentliga drag av Sveriges sociologi och ett omfattande socialt reformprogram. Boken är märklig både som upplysningskrift och som inlägg i den politiska diskussionen.

*

Den nymalthusianska propaganda, som på 1880-talet inleddes av Wicksell, har, konstatera författarna, helt allmänt i första kapitlet, vunnit en nära nog fullständig praktisk och teoretisk seger. Födelsefallen ha oavbrutet sjunkit; även inom de borgerliga kretsar, som för ett halvsekel sedan icke kunde nog starkt fördöma Wicksells

uppträdande, talar man nu gillande om födelsekontroll. Endast två legala krav återstå: preventivlagens upphävande samt begränsning och reglering av fosterfördrivningar. På den förstnämnda punkten kan en snar lösning väntas; man är tämligen ense om att preventivlagen i stort sett är ineffektiv och i den mån den ännu har betydelse olämplig. Även frågan om en revision av lagstiftningen mot fosterfördrivning har under de senaste åren kommit i förgrunden. Förf. hävda i överensstämmelse med en utbredd opinion att fosterfördrivning i vissa fall bör tillåtas även på sociala indikationer. På denna punkt synes deras argumentation något oklar; detta sammanhänger därmed att de här, liksom på åtskilliga andra ställen, arbeta med dubbla resonemang på olika sikt.

Aborter av ekonomiska skäl böra, anse de, tillåtas; i grunden äro sådana aborter uttryck för en otillfredsställelse ekonomisk organisation av samhället. Till tanken på rätt till abort av vad man kan kalla socialmoraliska skäl — d. v. s. på grund av att den ogifta eller otrogna modern kan tänkas bli föremål för social ostracism — ställa sig förf. däremot kritiska; de vilja i stället utrota föreställningen att det är något skamligt med barn utom äktenskapet. Frågan är, om icke denna föreställning har lika starka rötter som vår ekonomiska organisation. Som

förhållandena nu äro torde i varje fall det moraliska fördömandet, hur bemängt av hyckleri det än må vara, ofta kunna åstadkomma lika mycket lidande som det ekonomiska nödläget.

Andra kapitlet innehåller en välgörande kritik av olika befolkningsteorier; här som på så många andra områden ha vetenskapsmän utformat eleganta men löst grundade system, som öva inflytande på det allmänna tänkesättet långt efter det de söndersmulats av den mera kritiskt inriktade forskningen. Man har försökt att fastställa lagar för befolkningens utveckling, och från ett statiskt betraktelsesätt ha befolkningsoptima konstruerats fram; betecknande är att arbetslösheten å ena sidan förklarats vara en följd av alltför stor befolkningstillväxt, å andra sidan påståtts vara en följd av den sjunkande nativiteten och den på grund därav minskade »efterfrågan». Särskilt värdefull är kritiken av föreställningen att den sociala ställningen skulle vara ett uttryck för rasbiologiskt värde; det konstateras bl. a., att de obetydliga skillnader i intellektuell förmåga, som föreligga beträffande barn från olika socialklasser, i huvudsak kunna anses bero på miljöskillnader. »De ras- och klassbiologiska befolkningsdoktrinerna äro således ävenledes på väg att bli sönderskjutna av

den moderna kritiska forskningen. Man bör därför sluta att ta populärförfattande rasteoretiker alltför allvarligt, då de emellanåt med grova biologiska analogier och på grundvalen av en alldeles otillräcklig socialvetenskaplig insikt om det mänskliga själs-

livet och de samhälleliga institutionerna ibland ge sig på så ömtåliga socialpsykologiska förhållanden som just t. ex. de sociala värdeskillnaderna mellan samhällsklassernas arvsanlag."

Med dessa båda orienterande, övervägande kritiska kapitel ha förf. rensat luften och möjliggjort en saklig och konkret diskussion av befolkningsfrågan. De måste visserligen oavbrutet röra sig med förutsättningar, som äro osäkra eller vilkas riktighet i varje fall icke kan bevisas, och med skäl, som äro värdebestämda — ett förhållande som de själva starkt understryka — men de söka icke skydd i de allmänna teoriernas mörker.

Sverige är, om icke en radikal ändring i nuvarande tendenser inträder, på väg att avfolkas, detta är en av grundvalarna för förf:s följande resonemang. Sedan omkring ett årtionde är nativiteten för låg för att vid rådande dödlighet kunna i framtiden uppehålla befolkningsstocken. Utgår man från födelsetalet år 1933, innebär detta att "i Sverige föddes endast något mer än 70 proc. av det antal barn som skulle behöva födas för att på lång sikt befolkningsstocken skulle uppehållas utan ökning och utan minskning. Skulle fruktsamheten stanna vid denna gräns, skulle folkstocken sjunka till hälften av sin storlek på blott något mer än två generationer och till fjärdedelen på något mer än fyra generationer o. s. v. Om vi ändock samma år kunde redovisa en naturlig folkökning av 2.17 proc., så var detta möjligt blott på grund av den ojämna åldersfördelningen" (d.v.s. särskilt att medelåldrarna äro överrepresenterade inom befolkningen). "Denna, som i sin tur är en följd av i första hand just den sjunkande fruktsamheten, döljer under ett övergångsskede det faktum, att Sveriges befolkning nu ej längre på långa vägar uppehåller sig själv." Någon anledning att räkna på en omkastning av utvecklingstendensen finnes icke, tvärtom göra åtskilliga skäl en ytterligare sänkning av nativiteten sannolik; sålunda minskar lantbefolkningen, som har relativt hög nativitet, antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna avtar, systemet med födelsekontroll kan väntas sprida sig till de befolkningsgrupper som få många barn på grund av okunnighet om preventivmedel.

*

Till denna utredning av befolkningsfrågan i mera inskränkt mening sluter sig en framställning av det svenska folkets levnadsstandard; denna är visserligen i huvudsak byggd på redan publicerade undersökningar, mestadels av officiell natur, men torde för de icke speciellt sakkunniga erbjuda åtskilliga överraskningar. Det

klargöres att, även om man bortser från arbetslösheten, stora grupper inom vårt folk leva i ytterlig fattigdom. Trångboddheten är på många håll fortfarande fruktansvärd, särskilt bland statarna och den fattigare arbetarbefolkningen i städerna. Enligt 1924 års hyresräkning, som huvudsakligen omfattade större orter, bodde nära 40 procent av befolkningen i dessa i lägenheter om ett rum och kök, och av denna befolkningsgrupp tillhörde 17 procent hushåll med sju eller flera personer. Att under senare år en viss förbättring inträtt beror väsentligen på den sjunkande nativiteten. "Bostadsstandarden har icke stigit genom att hushållen fått större bostäder utan nästan helt och hållet genom att hushållen blivit mindre, genom att barnantalet avtagit." Bostadsfrågan har, påpeka förf., i viss mån lösts genom den enskilda företagsamheten, men icke på det sätt man skulle ha önskat; det är abortörerna och preventivmedelsaffärerna som skött om saken. Även näringsstandarden kan antas inom icke obetydliga grupper vara för låg; påfallande är den starka korrelationen mellan stegrade inkomster och ökad förbrukning av animala födoämnen. Sämst ställda äro givetvis i stort sett de barnrika familjerna; att vi f. n. uppehålla vår relativa levnadsstandard beror i själva verket väsentligen på att fruktsamheten nedsatts under reproduktionsgränsen.

Förf. gå ut ifrån, att vi inte önska en avfolkning; det gäller därför att vidtaga åtgärder som medföra en ökning av nativiteten. Att genom nationell suggestionspolitik à la Tyskland och Italien förmå folk att föda barn utan tanke på framtiden, är inte möjligt, även om det skulle anses önskvärdt; "man kan inte moralisera folk från vettet". I stort sett finnes intet annat medel än en politik som höjer levnadsstandarden, utjämnar inkomsterna och minskar de risker, framför allt beträffande arbetslöshet, som nu äro aktuella för en stor del av vårt folk. En sådan politik måste, anse förf., vara en socialistiskt färgad planhushållningspolitik; några anmärkningar göras om huru produktionen för den närmaste tiden borde planläggas, men ett närmare ingående på dessa frågor faller tydligen utanför arbetets ram. Även inom den nuvarande ekonomiska organisationen kunna emellertid en del åtgärder för höjning av nativiteten komma i fråga; sålunda föreslås bostadssubvention för rika familjer, kostnadsfri hälsovård för alla barn, avlägsnandet av alla kostnader för skolgången och en rad andra begränsade reformer.

I de båda sista kapitlen behandlas socialpolitiken och folkets kvalitet samt socialpolitiken och den familjesociologiska utvecklingen. En mängd ytterst aktuella frågor av betydelse för folkstammens fysiska och psykiska utveckling diskuteras, såsom steriliseringsproblemet, bostadshygien, hälsovårdens socialisering och frågan om skolans uppfostringsmål. Slutkapitlet ger en pregnant belysning av familjens utveckling under växlande ekonomiska organisationsformer.

*

"Kris i befolkningsfrågan" är en originell och radikal bok. Den kortfattade resumé som här givits har icke ens kunnat antyda den rikedom av idéer och konkreta förslag som kännetecknar arbetet. På de håll, där man icke delar förf:s politiska grundåskådning, skall man utan tvivel i många punkter ställa sig kritisk. Men om bokens betydelse och värde i det hela borde meningarna icke vara delade. Den är en märklig syntes av grundlig kunskap, tränat skarpsinne och ett socialt patos, som genomlyser framställningen utan att någonsin slå över i sentimentalitet. Många av de sociologiska skisserna och idéanalyserna äro mästerverk av behärskad ironi. Vår politiska diskussion har i hög grad berikats genom denna mycket roliga och mycket allvarliga bok.

Herbert M. J. C.